

Мої перші гроші

**Навчаємось граючи, застосовуємо в житті
Просто, практично, на прикладах**

парціальна програма з розвитку фінансової грамотності
та формування фінансових компетентностей у дітей старшого дошкільного віку

Схвалено для використання у закладах дошкільної освіти Протоколом № 3 засідання експертної комісії з дошкільної педагогіки та психології від 31 травня 2024 року, зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 1.0019-2024 (лист ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти" №21/10-358 від 10.06.2024).

Рецензенти:

Курінний Я. В. – доцент кафедри дошкільної освіти Донбаського державного педагогічного університету, кандидат педагогічних наук.

Міськова Н. М. – доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології і фахових методик Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Авторський колектив:

**Ролік В.
Гавриш Н.
Косенчук О.
Піроженко Т.**

Ролік В., Гавриш Н., Косенчук О., Піроженко Т. Мої перші гроші: парціальна програма з розвитку фінансової грамотності та формування фінансових компетентностей у дітей старшого дошкільного віку / Вікторія Ролік, Наталя Гавриш, Ольга Косенчук, Тамара Піроженко. – Київ, 2024. – 45 с.

Передмова

Парціальна програма з розвитку фінансової грамотності та формування фінансових компетентностей у старших дошкільників "Мої перші гроші" орієнтована на реалізацію варіативного складника освітнього напрямку "Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність" Державного стандарту дошкільної освіти (2021) в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та в умовах родинного виховання.

Зміст програми передбачає розвиток фінансової грамотності шляхом формування фінансових компетентностей у розрізі ключових тем відповідно до Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України для дошкільнят.

Формування компетентностей відбувається шляхом опанування трьох рівнів:

- обізнаність, знання, розуміння базових понять та явищ, пов'язаних з грошима;
- навички та основи поведінки в різноманітних фінансових ситуаціях, з якими може стикатися дитина в житті відповідно до свого віку;
- упевненість, мотивація, емоційно-ціннісне ставлення.

Сформовані фінансові компетентності дадуть змогу дошкільнятам навчитися правильно користуватися грошима в побуті та закладуть фундамент знань для того, щоб у дорослому віці вміти ухвалювати зважені фінансові рішення, що сприяють зростанню особистого та суспільного добробуту.

Ключові принципи програми:

- навчаємося граючи;
- застосовуємо в житті;
- просто, практично, на прикладах.

Цю парціальну програму можна використовувати в поєднанні з чинними комплексними освітніми програмами, за якими організовується освітній процес у закладах дошкільної освіти; під час створення робочих програм навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, програм професійного розвитку в закладах післядипломної педагогічної освіти. Призначено для педагогів закладів дошкільної освіти, студентів і викладачів спеціальності "Дошкільна освіта", а також батьків дітей старшого дошкільного віку.

Зміст

Передмова	3
Пояснювальна записка	5
Зміст і завдання освітньо-виховної роботи зі старшими дошкільниками з розвитку фінансових компетентностей	11
Очікувані результати засвоєння програми	15
Показники сформованості фінансових компетентностей у дітей старшого дошкільного віку	16
Орієнтовний тематичний план	25
Як навчати дітей старшого дошкільного віку фінансовій грамотності?	26
Форми і методи організації освітньо-виховної роботи	27
Роль родини щодо формування фінансових компетентностей у дітей старшого дошкільного віку	29
Додатки:	31
Додаток 1. Перелік електронних матеріалів для дошкільнят від Національного банку України	32
Додаток 2. Словничок основних понять з фінансової грамотності для дітей старшого дошкільного віку	37
Список використаних і рекомендованих джерел	44

Пояснювальна записка

Фінансова грамотність є однією з найактуальніших та найважливіших навичок XXI століття. Фінансова грамотність потрібна і для звичних нам розрахунків готівкою, і для того, щоб розрахуватися картою в магазині, перевірити залишок коштів, зробити переказ або платіж в інтернет-магазині, оплатити комунальні послуги чи поповнити стан рахунку мобільного, відкрити поточний або депозитний рахунок у банку або дистанційно, впевнено користуватися фінансовими послугами, долучатися до благодійності та не потрапляти на гачок до шахраїв. Кожен із нас прагне підвищити власний рівень добробуту, а для цього потрібно вміти ухвалювати зважені та далекоглядні фінансові рішення, ефективно розподіляти кошти, керувати витратами, складати бюджет та заощаджувати. В умовах невизначеності та економічних спадів необхідно мати "подушку" фінансової безпеки та знати, як протидіяти фінансовим ризикам.

Фінансово грамотне населення не тільки створює гідні умови життя для себе та своєї родини, а й приносить користь усій громаді. Фінансово грамотні люди схильні до раціонального споживання, заощаджують, інвестують, що дає змогу створювати нові робочі місця та сприяє стабільному економічному розвитку країни загалом.

Що ж таке фінансова грамотність?

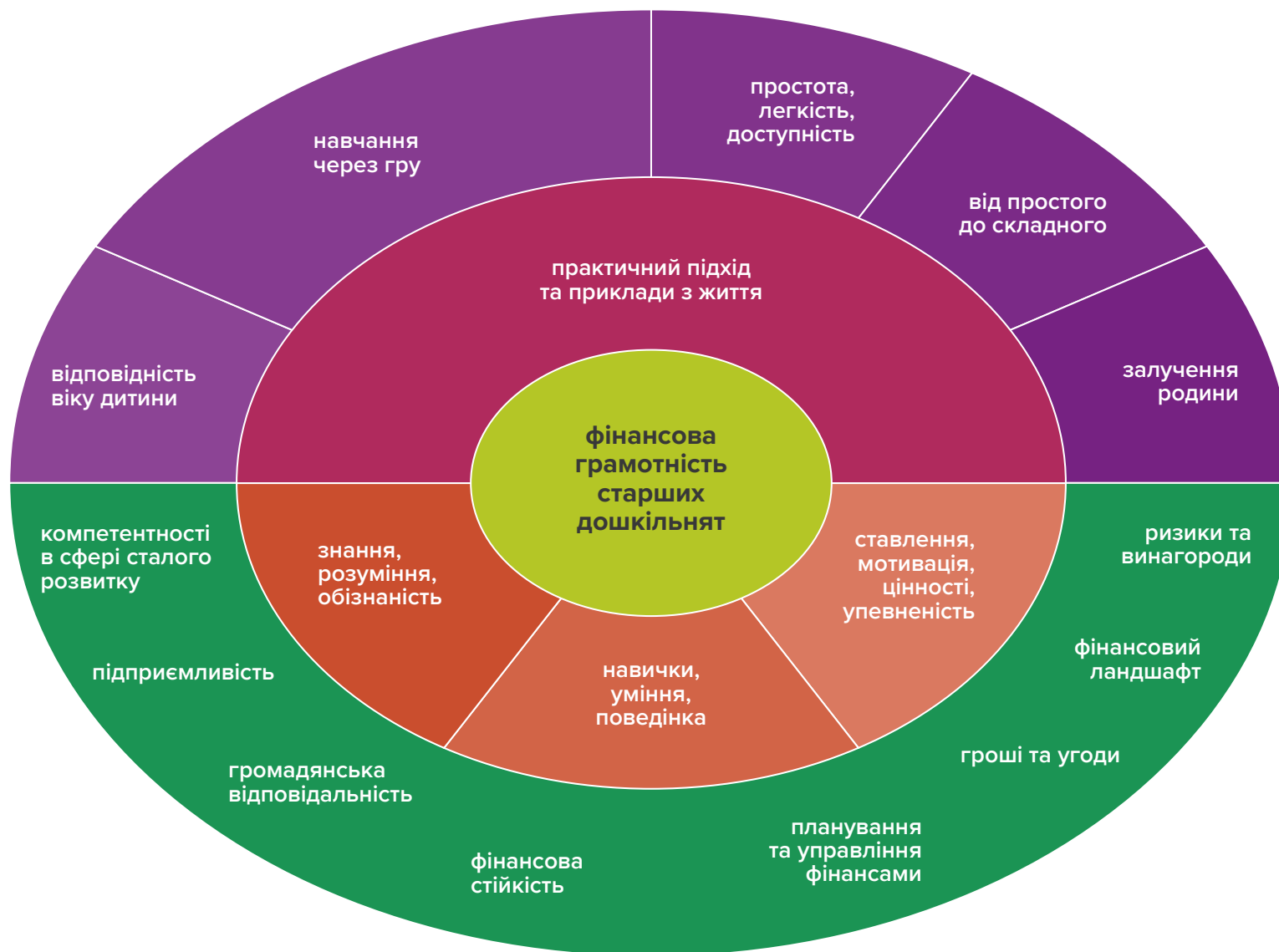
Фінансова грамотність — це фінансові знання, уміння, ставлення та їх уміле застосування, що дає змогу ухвалювати ефективні фінансові рішення в різних життєвих ситуаціях, які сприяють поліпшенню особистого та загального добробуту.

Це визначення фінансової грамотності адаптоване для дошкільного віку відповідно до Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України* та міжнародної практики.

Формування фінансових звичок та цінностей варто розпочинати змалку. Відповідно до Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України починати розвивати фінансову грамотність варто з дошкільного віку, а саме з 5 років, оскільки в цьому віці діти вже мають достатньо розвинені пізнавальні, соціальні і емоційні навички.

Що раніше дитина почне опановувати фінансові знання та навички, то простіше їй буде приймати зважені та ефективні фінансові рішення, а це найдієвіший шлях до досягнення особистої фінансової безпеки в майбутньому. Складові розвитку фінансової грамотності та формування фінансових компетентностей дітей старшого дошкільного віку зображено на Діаграмі 1 на с. 6.

* Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України — це документ, в якому описано ключові фінансові компетентності дітей і молоді України віком від 5 до 18 років.

Діаграма 1. Розвиток фінансової грамотності та формування фінансових компетентностей дітей старшого дошкільного віку.

Програма для дітей старшого дошкільного віку "Мої перші гроші" створена на основі Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України з **метою** розвитку в дітей старшого дошкільного віку фінансової грамотності шляхом опанування фінансових компетентностей.

Програма орієнтована на реалізацію варіативного складника освітнього напрямку "Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність" Державного стандарту дошкільної освіти (2021) в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та в умовах родинного виховання.

Варто зауважити, що фінансові компетентності для дошкільної освіти передбачають отримання елементарних знань та навичок, які дитина може здобути під час гри.

Програма "Мої перші гроші" має 2 підзаголовки, які відображають концептуальні засади навчання фінансовій грамотності дошкільнят:

- навчаємося граючи, застосовуємо в житті;
- просто, практично, на прикладах.

Перший підзаголовок наголошує також на прикладному, практичному аспекті програми, зв'язку програми з реальним життям. Мета програми не тільки познайомити дошкільника з базовими поняттями теми грошей, а й дати практичний інструментарій та допомогти сформуванню корисних умінь та навичок, які дитина може використовувати одразу під час опанування програми (наприклад, як відвідувати магазин, рахувати решту, здійснювати покупки, а також робити заощадження чи уникати деяких фінансових ризиків).

Другий підзаголовок звертає увагу на те, що навчання фінансовій грамотності повинно відбуватися простою, зрозумілою дітям мовою, та базуватися на зрозумілих їм прикладах, таких як візит у магазин.

Загальні **завдання програми:**

1. знайомство з грошовою одиницею України;
2. формування уявлень про значення грошей у суспільстві для здійснення платежів і покупок;
3. формування навичок і основ поведінки, пов'язаних зі словами "зберігати, ділитися, витратити", та раціонального використання ресурсів;
4. ознайомлення з базовими поняттями про гроші та заощадження, планування та управління фінансами;
5. формування уявлень про взаємозв'язок між доходами і витратами, про важливість заощаджень та дбайливості;
6. розуміння процесів купівлі-продажу, обміну, дарування та позичання;
7. знайомство з професіями та спонукання до роздумів щодо власних планів на майбутнє;
8. розвиток лідерських та підприємницьких якостей: відповідальності, наполегливості, терплячості, розсудливості, ініціативності, щедрості тощо;
9. формування уявлень про деякі фінансові послуги на прикладі банків;
10. підтримання інтересу до світу фінансів та отримання фінансових знань у майбутньому.

Дидактичні та педагогічні **принципи** побудови програми:

- зв'язок виховання з життям, тобто пріоритетність опанування практичних вмінь та навичок;
- принцип доступності навчання, який виявляється в поступовому ознайомленні дітей з матеріалом для формування фінансових компетентностей за критеріями від простішого до складнішого;
- відповідність віку дитини життєвим завданням, з якими вона стикається;
- принцип систематичності та послідовності, що досягається шляхом послідовного викладу навчального матеріалу,

- логічних переходів від попереднього до нового матеріалу;
- принцип свідомості й активності дітей, згідно з яким дитина позиціонується як активний учасник навчального процесу, на відміну від пасивного засвоєння знань;
- принцип наочності навчання передбачає використання різноманітних видів наочності: ігрових та роздаткових матеріалів, відеоматеріалів, тематичних екскурсій;
- принцип ґрунтовності знань, умінь та навичок передбачає формування відповідної поведінки та ставлень у щоденному житті;
- принцип єдності розвивальних, виховних, навчальних цілей і завдань дошкільної освіти;
- врахування провідних видів діяльності дітей;
- забезпечення індивідуального та диференційованого підходів у освітній роботі з дітьми;
- інтеграція змісту, форм, методів, засобів розвитку, виховання і навчання дошкільників тощо;
- орієнтування на цілісний розвиток особистості, який реалізується в гармонії із зовнішнім світом і з самим собою;
- формування цінностей, які виходять за межі матеріальних стосунків, а саме: ініціативність, діловитість, щедрість, дбайливість, допитливість, терпіння й ощадливість, здатність до самостійного аналізу життєвих ситуацій, розсудливість, готовність до захисту своїх соціально-економічних прав і свобод;
- принцип орієнтованості освітнього процесу в контексті фінансового виховання на загальнолюдські, європейські й національні цінності.

Зміст програми з формування фінансової грамотності старших дошкільників розкрито в трьох тематичних блоках, що відповідають найброзповсюдженішим побутовим ситуаціям із життя дошкільнят з урахуванням їх віку, допоможуть їм отримати

необхідний практичний досвід (переважно в ігровій формі) та дадуть відповіді на найпоширеніші запитання дітей щодо грошей:

- ❶ "Я – кмітливий покупець";
- ❷ "Поради свинки Скарбнички";
- ❸ "Подорож гривні".

Кожен тематичний блок також корелює зі змістовим розділом Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України. фінансових компетентностей дітей та молоді України (див. Таблицю 1 "Співвідношення змісту програми та Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України" с. 10).

Тематичний блок 1 "Я – кмітливий покупець"

має на меті познайомити дітей із грошовою одиницею України – гривнею у зрозумілому для них контексті, що відповідає їх віку, а саме на прикладі відвідування магазину.

Старші дошкільники познайомляться з банкнотами і монетами гривні, дізнаються, що можна купити за гроші, а також, чому товари й послуги мають певну ціну, сформулюють першу фінансову звичку – ходити в магазин зі списком та попрацюють в ігровій формі, як відвідувати магазин, а також познайомляться з першим фінансовим документом – касовим чеком.

Цей тематичний блок програми містить компетентності з розділу "Гроші та угоди" Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України.

Тематичний блок 2 "Поради свинки Скарбнички"

має на меті допомогти дитині навчитися заощаджувати на перші власні фінансові цілі.

Також діти дізнаються, звідки беруться гроші в родині, як планувати власні витрати та ухвалювати перші фінансові рішення, а також про другу звичку фінансово грамотних людей – складання бюджету, як бути заощадливим, а також, як ми можемо допомагати один одному та основним правилам позичання.

Цей тематичний блок містить компетентності з розділу 2 "Планування та управління фінансами" Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України.

Тематичний блок 3 "Подорож гривні"

знайомить дітей зі світом професій та є узагальнюючим. Діти дізнаються, як гроші потрапляють до гаманців їх батьків, та отримують перше уявлення про роботу банків, а також зможуть поставити однойменну виставу "Подорож гривні" й закріпити отримані знання та вміння.

Враховуючи вікові особливості дітей 5-річного віку та їх сильний інтерес до дослідження світу, який проявляється у вигляді великої кількості запитань, більшість підтем сформульовані саме

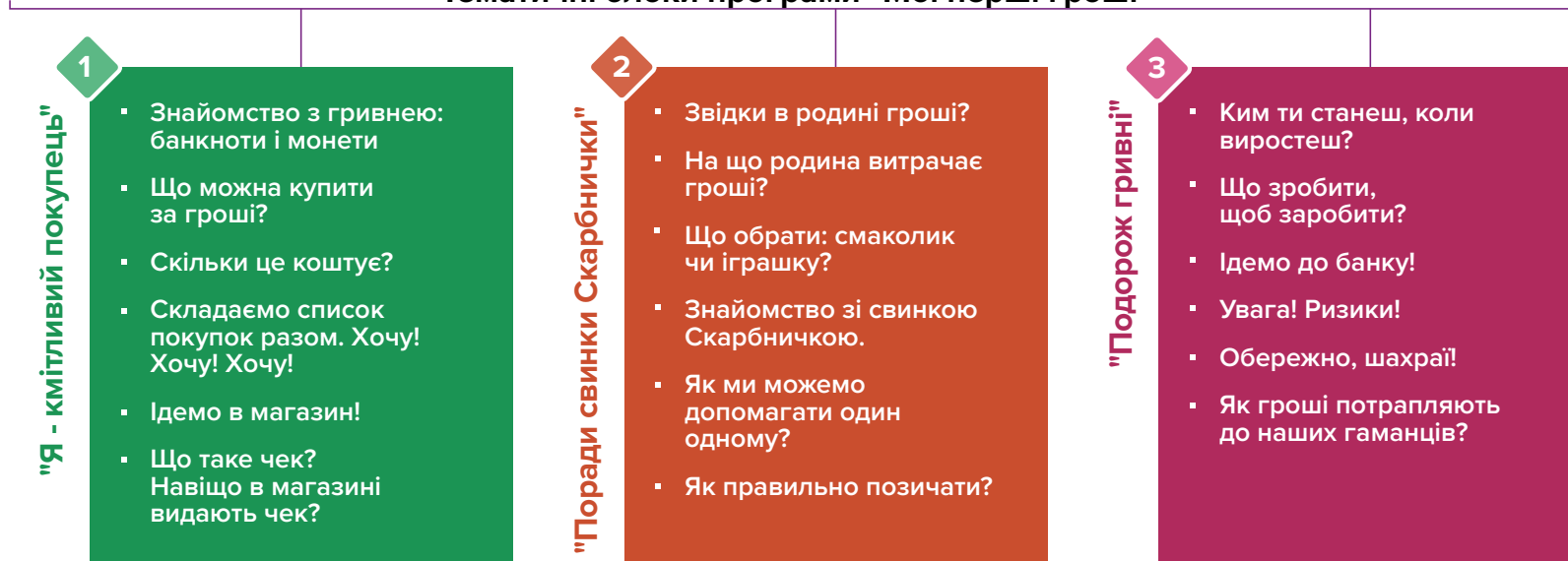
у вигляді запитань, або закликів до дії, які педагоги та батьки можуть почути від дітей, пов'язаних з темою особистих фінансів.

Цей тематичний блок поєднує компетентності з двох розділів "Ризики та винагороди" та "Фінансовий ландшафт" Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України.

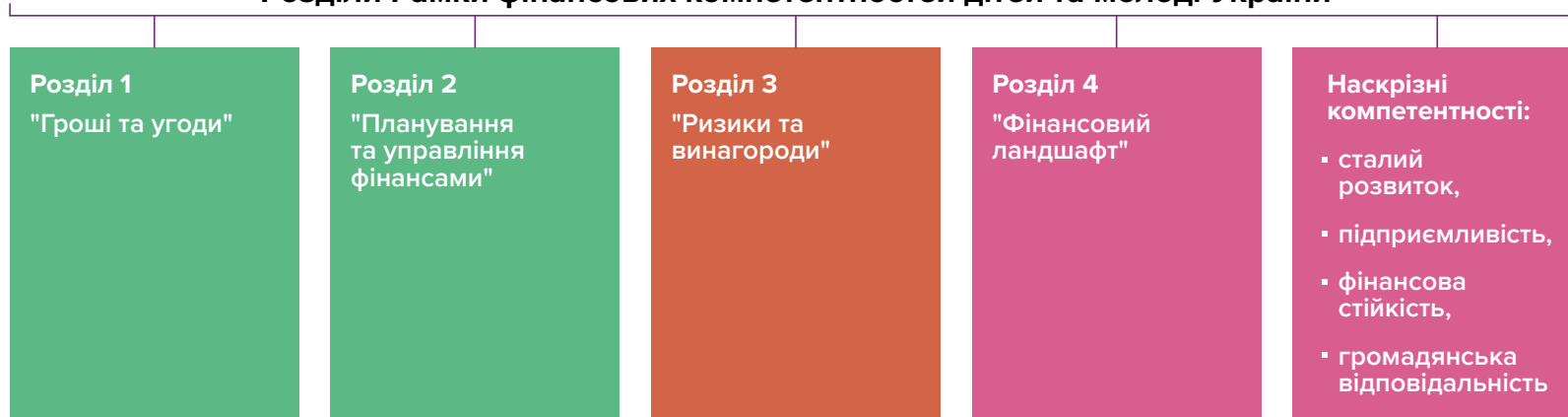
Також у змісті програми є наскрізні фінансові компетентності: компетентності у сфері сталого розвитку, підприємливість, фінансова стійкість, громадянська відповідальність.

Програма містить завдання з розвитку фінансової грамотності, показники її засвоєння дітьми, орієнтовний тематичний план освітньо-виховної роботи, коротку характеристику основних форм, методів і прийомів, перелік джерел для використання, а також тлумачний словничок, який описує 50 ключових понять відповідно до змісту програми. Терміни і поняття в словничку пояснюються простою мовою шляхом наведення прикладів, які описують практичні ситуації, знайомі дітям з власного досвіду або досвіду членів їх родини.

Тематичні блоки програми "Мої перші гроші"

Розділи Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України

Таблиця 1. Співвідношення змісту програми та Рамки фінансових компетентностей дітей та молоді України.

Зміст і завдання освітньо-виховної роботи зі старшими дошкільниками з розвитку фінансових компетентностей

Тематичний блок 1 "Я - кмітливий покупець"

Заняття	Поняття	Ідеї, які потрібно донести до дітей
<p>Завдання: познайомити дошкільнят із гривнею та її формами: монетою, банкнотами; розглянути найпоширеніші випадки використання грошей у готівковій (банкнота і монета) та безготівковій формах (платіжна картка) на прикладі здійснення покупок; сформуванню понять "ціна" та "цінність"; познайомити з першим фінансовим документом – касовим чеком.</p>		
<p>Діяльність та матеріали: зроблені власноруч монети із солоного тіста або інших матеріалів, майстер-клас "Власна монета", рольова гра "Магазин", вправи на розрахунки з монетами та банкнотами, робочий зошит-розмальовка "Свинка Скарбничка", роздатковий комплект "Банкноти та монети України".</p>		
<p>1. Знайомство з гривнею: банкноти і монети.</p>	<p>Банкнота, монета, гривня.</p>	<p>Грошова одиниця України називається гривня. Готівкова гривня існує у формі банкнот і монет.</p>
<p>2. Що можна купити за гроші?</p>	<p>Товар, послуга, витратити, купувати.</p>	<p>Щоб купити товар або замовити послугу, потрібно витратити гроші.</p>
<p>3. Скільки це коштує?</p>	<p>Ціна, цінність, цінник, дешевий, дорогий.</p>	<p>Товари і послуги мають різні ціни, які встановлює продавець. Ціна зазначається на ціннику.</p>
<p>4. Складаємо список покупок разом. Хочу! Хочу! Хочу!</p>	<p>Потреби, бажання, покупки.</p>	<p>Потрібно навчитися відрізняти потреби від бажань. Насамперед варто задовольняти життєві потреби</p>
<p>5. Ідемо до магазину!</p>	<p>Магазин, продавець.</p>	<p>Щоб обрати потрібний товар або послугу, потрібно вивчити його якості і порівняти їх з нашими потребами.</p>
<p>6. Що таке чек? Навіщо в магазині видають чек?</p>	<p>Чек, квиток.</p>	<p>На підтвердження покупки в магазині продавець видає чек. Якщо товар не підійшов, його можна повернути, надавши чек.</p>

Тематичний блок 2 "Поради свинки Скарбнички"

Заняття	Поняття	Ідеї, які потрібно донести до дітей
<p>Завдання: сформувати елементарне уявлення про можливість планування доходів та витрат, складання найпростішого бюджету; сприяти формуванню розуміння важливості ощадливості та дбайливості; сприяти розвитку культури благодійності, познайомити з поняттям "позичати".</p>		
<p>Діяльність та матеріали: робочий зошит-розмальовка "Свинка Скарбничка", гаманець у техніці оригамі, казка "Чарівний кущ калини".</p>		
<p>1. Звідки в родині гроші?</p>	<p>Праця, заробітна плата, пенсія, стипендія.</p>	<p>Люди отримують гроші за виконану працю.</p>
<p>2. На що родина витрачає гроші?</p>	<p>Доходи і витрати, бюджет.</p>	<p>Отримані гроші називаються "доходи". Родина може витрати тільки ті гроші, які отримала.</p>
<p>3. Що обрати: смаколик чи іграшку?</p>	<p>Планування витрат, потрібні й бажані покупки, вдала покупка.</p>	<p>Перед тим, як витратити гроші, потрібно подумати.</p>
<p>4. Знайомство зі свинкою Скарбничкою.</p>	<p>Скарбничка, заощадження, ощадливість.</p>	<p>Якщо зараз на покупку не вистачає грошей, можна заощадити і придбати її пізніше.</p>
<p>5. Як ми можемо допомагати один одному?</p>	<p>Благодійність, волонтерство, безкорисливий, ділитися.</p>	<p>Допомагати іншим можна по-різному: ділитися своїми знаннями, працею, речами або грошима.</p>
<p>6. Як правильно позичати?</p>	<p>Борг, позичати.</p>	<p>Позичені речі потрібно вчасно повертати їх власнику.</p>

Тематичний блок 3 "Подорож гривні"

Заняття	Поняття	Ідеї, які потрібно донести до дітей
<p>Завдання: познайомити зі світом професій; сформувати елементарне уявлення про роботу банків; познайомити з поняттям ризиків та з правилами протидії шахрайству; сприяти зацікавленості в отриманні фінансових знань у майбутньому.</p>		
<p>Діяльність та матеріали: сценарій вистави "Подорож гривні", майстер-клас "Будівля Національного банку України", майстер-клас "Відділення банку", майстер-клас "Інкасаторська машина".</p>		
1. Ким ти станеш, коли виростеш?	Професія, робота, заробітна плата.	У сучасному світі є безліч професій. Обирай ту, яка тобі до душі.
2. Що зробити, щоб заробити?	Підприємець, підприємливий.	Підприємці – ті, хто створюють нове і корисне для людей.
3. Ідемо до банку!	Банк, фінансова послуга, штраф.	Банки обслуговують рух грошей у країні.
4. Увага! Ризики!	Втрата, ризик, непередбачувана ситуація.	Не всі рішення вдалі, деякі можуть мати неприємні наслідки.
5. Обережно, шахраї!	Шахрай, реклама.	Остерігайся людей, які хочуть заволодіти чужим майном та грошима.
6. Як гроші потрапляють до наших гаманців?	Національний банк України.	Гривня народжується в Національному банку України.

Очікувані результати засвоєння програми

Показники сформованості фінансових компетентностей у дітей старшого дошкільного віку

Формування фінансових компетентностей у старших дошкільнят

Фінансова грамотність розвивається шляхом опанування фінансових компетентностей, кожна з яких має три рівня засвоєння:

- обізнаність, знання, розуміння;
- навички, поведінка;
- упевненість, мотивація, ставлення*.

Відповідно, за кожним з цих критеріїв передбачені очікувані результати, що відповідає вимогам Базового компоненту дошкільної освіти України, а саме: емоційно-ціннісне ставлення, сформованість знань та навички (див. Діаграму 2 "Співвідношення рівнів засвоєння фінансових компетентностей та вимог Базового компоненту дошкільної освіти України" с. 17).

Можна запропонувати такі кроки формування фінансових компетентностей:

1. знайомство дитини з певними базовими фінансовими поняттями через проблемну ситуацію, яка актуалізує потребу дитини дізнатися про щось нове (В якій ситуації це мені допоможе?);
2. формування розуміння змісту фінансового поняття в практичному контексті (Як і чому це працює?);
3. формування необхідних навичок, які з часом трансфо-

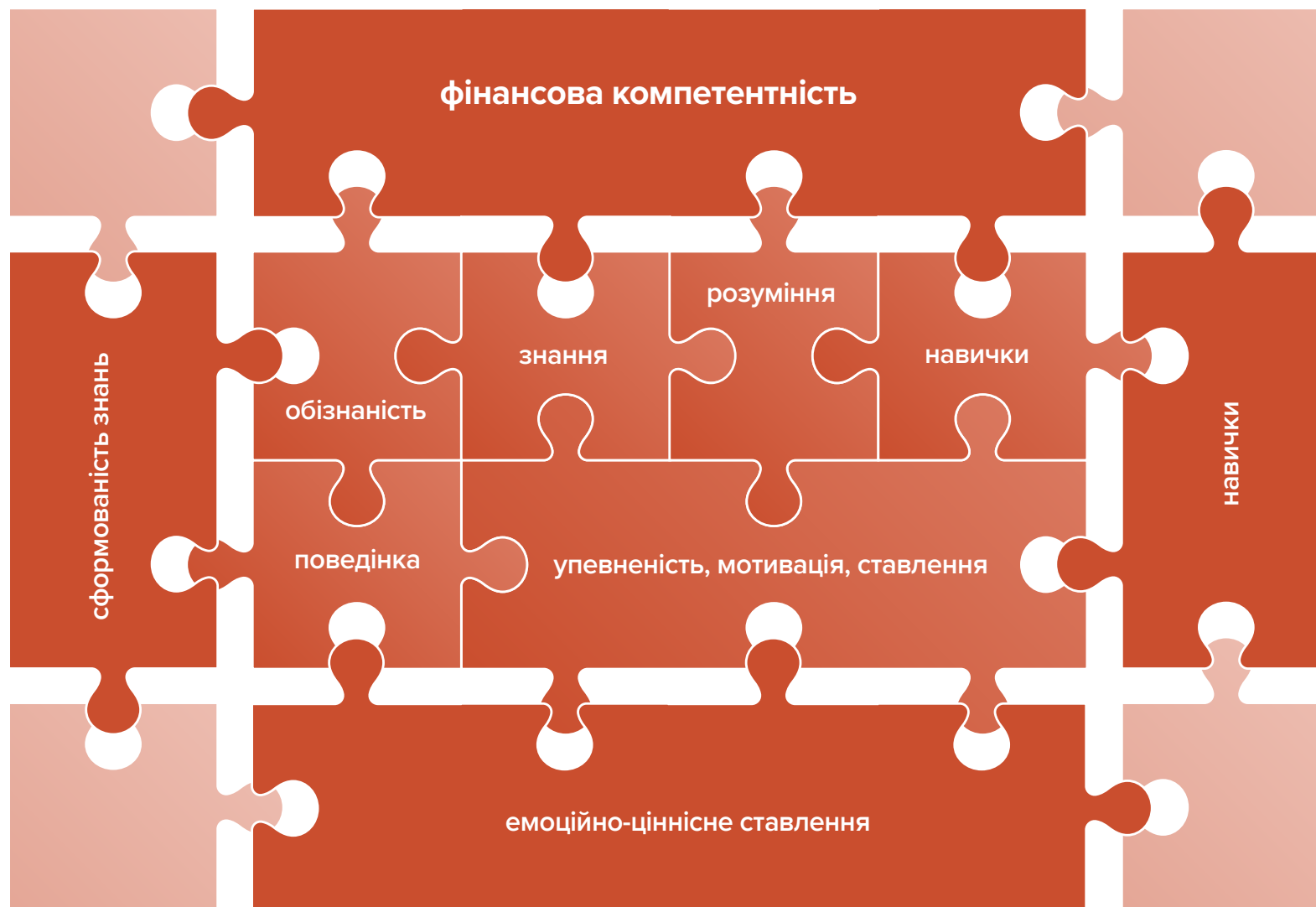
рмуються в поведінку (Як це зробити? Як робити це постійно?);

4. формування набору ставлень та особистісних якостей у дитини, які дадуть змогу успішно застосовувати набуті знання та навички в повсякденному житті (Який я, коли я роблю це? Чому я хочу це робити?).

Наприклад, формування компетентності щодо заощаджень: спершу в ігровому контексті дитина потрапляє в ситуацію, коли їй не вистачає грошей на бажану покупку. Так вона дізнається, що люди заощаджують, щоб зібрати гроші на бажану покупку. Потім вона знайомиться зі свинкою Скарбничкою і дізнається, що люди мають вибір: не витратити всі гроші одразу, а частину з них відкласти. Маючи певну мету (фінансову ціль, наприклад, купити бажану іграшку) дитина може прийняти рішення заощаджувати та почати відкладати кошти до своєї першої скарбнички. Так дитина не тільки познайомиться з поняттям "заощадження", але й зрозуміє його суть та зможе повправлятися у звичці заощаджувати. Водночас, отримавши перші результати та досягнувши своєї фінансової цілі (зібравши кошти на бажану іграшку), в дитини сформується мотивація до регулярних заощаджень, що закладе підвалини для ощадливого способу життя в дорослому віці.

Нижче наводимо очікувані результати засвоєння програми та показники сформованості фінансової грамотності у дітей старшого дошкільного віку у розрізі кожної з трьох тем.

* Це розуміння компетентностей зафіксоване в Рамці фінансових компетентностей дітей та молоді України й відповідає моделі фінансових компетентностей для молоді, розробленій ОЕСР.

Діаграма 2. Співвідношення рівнів засвоєння фінансових компетентностей та вимог Базового компоненту дошкільної освіти України

Тематичний блок 1 "Я - кмітливий покупець"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
1. Знайомство з гривнею: банкноти і монети.	Проявляє інтерес до грошей, зацікавлено розглядає різні банкноти та монети.	Знає, навіщо потрібні гроші і якими вони бувають (монети, банкноти, платіжна картка). Знає, що в різних країнах можуть використовуватися різні гроші.	Розпізнає номінал монет, банкнот та рахує їх у межах 10. Складає банкноти та монети за номіналами (в порядку зростання та спадання).
2. Що можна купити за гроші?	Демонструє акуратне, уважне, відповідальне ставлення до грошей.	Знає, що кожную монету та банкноту можна використовувати багато разів.	Використовує іграшкові гроші під час рольової гри. Може пояснити поняття "дешевше" і "дорожче".
3. Скільки це коштує?	За потреби впевнено запитує ціну в продавця.	Розуміє, що різні речі мають різну ціну. Знає, що ціну кожної речі зазначено на ціннику.	Порівнює ціну "дешевше-дорожче" на товари з однієї категорії.
4. Складаємо список покупок. Хочу! Хочу! Хочу!	Умотивований робити насамперед потрібні покупки.	Знає, що є бажання (хочу) і є потреби (те, що дійсно потрібно). Відповідно витрати є потрібні або бажані. Знає, що можна купувати для себе та для інших.	Намагається визначати, які покупки є першочерговими (обов'язковими) та другорядними (необов'язковими).

Тематичний блок 1 "Я - кмітливий покупець"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
5. Ідемо до магазину!	<p>Дбайливо ставиться до придбанної речі.</p> <p>Демонструє культурне поведіння з працівниками торгівлі під час здійснення покупок.</p>	<p>Усвідомлює, що покупку не можна зробити, якщо не вистачає коштів.</p>	<p>Самостійно (в присутності або з незначною допомогою дорослого) робить невеликі покупки.</p>
6. Що таке чек? Навіщо в магазині видають чек?	<p>Зацікавлено розглядає чек, віддає його дорослим на зберігання.</p> <p>Усвідомлює, що чек – це важливий документ.</p>	<p>Знає, що під час здійснення купівлі надається документ, що засвідчує придбання товару (чек, квиток тощо).</p> <p>Знає, що в чеку відображені назви товарів, їх кількість/вага та ціна.</p>	<p>Отримує чек від продавця в разі самостійних покупок (за участю дорослих).</p> <p>Використовує знання та імітує видачу чи отримання чеків / квитків під час рольової гри.</p>

Тематичний блок 2 "Поради свинки Скарбнички"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
1. Звідки в родині гроші?	Має бажання в майбутньому допомагати сім'ї в примноженні доходу.	Розуміє, що рівень доходу сім'ї впливає на можливості батьків щодо задоволення потреб і бажань всієї сім'ї та своїх власних (наприклад, придбання смаколиків, іграшок, витрати на мандрівки, інші розваги).	Розрізняє витрати та доходи (оплата за покупки в магазинах – це витрати, а заробітна плата батьків – це доходи).
2. На що родина витрачає гроші?	Цікавиться, як можна отримати кошти для бажаних покупок.	Має елементарне уявлення про планування бюджету, наприклад, знає, що батьки за свою роботу отримують гроші, а потім визначають, що потрібно купити на ці кошти для сім'ї.	Бере участь в обговоренні сім'єю планування покупок. Цікавиться, чи є гроші в сім'ї на ту чи іншу покупку (здебільшого для себе).
3. Що обрати: смаколик чи іграшку?	Умотивовано виділяє найголовніше з власного списку бажань.	Розуміє, що причиною виникнення витрат є потреба в певних речах (їжа, одяг, іграшки, відпочинок). Усвідомлює, що гроші можуть закінчуватися.	Планує деякі покупки для себе та може визначити, які з них потрібні зараз, а які можна відкласти на потім. Може назвати деякі обов'язкові витрати (витрати на продукти чи на транспорт), непередбачувані витрати (хвороба, дрібний ремонт), необов'язкові витрати.

Тематичний блок 2 "Поради свинки Скарбнички"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
4. Знайомство зі свинкою Скарбничкою.	<p>Умотивований заощаджувати на бажану покупку.</p> <p>Намагається заощадливо ставитися до власних грошових накопичень.</p> <p>Намагається дбати про власні речі як спосіб заощадження.</p>	<p>Розуміє, що заощадження упродовж тривалого строку дадуть змогу придбати бажану річ, на яку не вистачає коштів зараз.</p>	<p>Уявляє свою мету (іграшка, розвага тощо) і розповідає, як її досягти.</p> <p>Може вибирати між витрачанням та заощадженням грошових коштів.</p>
5. Як ми можемо допомагати один одному?	<p>Упевнений у тому, що допомагати іншим – це добре.</p> <p>Може віддати частину особистих коштів, іграшок, речей на благодійність (здебільшого з пропозиції дорослих).</p>	<p>Знає, що благодійність – це надання безкорисливої допомоги (гроші, іграшки, допомога в якійсь справі) тим, хто її потребує.</p> <p>Розуміє, що благодійність – це допомога іншим.</p>	<p>Спостерігає, як дорослі беруть участь у благодійних акціях, аналізує їх дії.</p> <p>Виявляє бажання брати посильну участь у благодійних акціях разом із дорослими.</p>
6. Як правильно позичати?	<p>Висловлює своє ситуативне ставлення до невчасного повернення коштів та речей.</p>	<p>Розуміє, що гроші чи речі, взяті в борг, потрібно повернути вчасно.</p>	<p>Проявляє здатність до своєчасного повернення речей (іграшок, книг тощо), взятих у інших людей на тимчасове користування.</p>

Тематичний блок 3 "Подорож гривні"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
1. Ким ти станеш, коли виростеш?	Упевнений у тому, що праця – це важлива складова життя людини.	Ознайомлений з працею (професіями) дорослих. Знає, що за добре виконану роботу або послуги люди отримують винагороду / дохід (наприклад, дорослі – стипендію, заробітну плату, пенсію).	Проявляє інтерес до роботи батьків та членів своєї родини.
2. Що зробити, щоб заробити?	Умотивований обирати для себе найкращі варіанти майбутнього життя.	Має уявлення, що виконана робота сприяє підвищенню фінансового добробуту людини / родини. Знає, що в майбутньому зможе заробляти гроші самостійно.	Розмірковує щодо власних планів на майбутнє.

Тематичний блок 3 "Подорож гривні"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
3. Ідемо до банку!	<p>Зацікавлений дізнатися більше про роботу банку.</p> <p>Цікавиться, коли зможе самостійно користуватися фінансовими послугами.</p>	<p>Знає, що фінансові послуги надають різні фінансові установи, зокрема банки.</p> <p>Знає, що дитина не може самостійно користуватися фінансовими послугами.</p> <p>Розуміє, що є правила, яких потрібно дотримуватися, за їх порушення є покарання штрафом.</p>	<p>Ставить елементарні запитання про роботу банку.</p> <p>Застосовує отримані знання, уміння та навички в рольових іграх.</p>
4. Увага! Ризики!	<p>Обговорює з авторитетними дорослими питання грошей та можливих ситуацій, що виникають під час їх використання.</p> <p>Усвідомлює, що в родині мають бути заощадження для покриття непередбачених ситуацій (витрати на лікування, терміновий ремонт техніки тощо).</p>	<p>Розуміє наслідки втрати грошей або цінних речей.</p> <p>Має елементарні уявлення про те, як можуть допомогти заощадження в різних непередбачених ситуаціях (лікування, купівля нової техніки замість тієї, що вийшла з ладу тощо).</p>	<p>Може назвати кілька нефінансових способів запобігання непередбаченим ситуаціям (дбайливе ставлення до здоров'я, техніки, своєчасний огляд та ремонт тощо).</p> <p>Може назвати найпростіші фінансові ризики для свого віку, наприклад, витратити заощадження на придбання гри, а вона виявиться нецікавою.</p>

Тематичний блок 3 "Подорож гривні"

Заняття	Очікувані результати		
	Емоційно-ціннісне ставлення	Сформованість знань	Навички
5. Обережно, шахраї!	<p>Уникає спілкування з незнайомцями про гроші чи на фінансові теми.</p> <p>Замислюється, чи можна довіряти рекламі.</p>	<p>Знає про те, що є шахраї.</p> <p>Знає, що реклама – це інформація, яка розповідає тільки про переваги певного товару чи послуги, щоб люди хотіли його купити.</p>	<p>Намагається обирати безпечне середовище та оточення, щоб уникнути втрати грошей або цінних речей.</p>
6. Як гроші потрапляють до наших гаманців?	<p>Зацікавлений в отриманні фінансових знань у майбутньому.</p>	<p>Знає, що банкноти та монети гривні виготовляє Національний банк України.</p> <p>Знає, що для того, щоб успішно керувати власними фінансами та досягти добробуту потрібно вчитися.</p>	<p>Радиться з дорослими щодо власних витрат, способів надійного зберігання грошей.</p>

Орієнтовний тематичний план

Програма складається з 18 підтем, які об'єднані у три тематичні блоки, що реалізуються протягом 36 тижнів. Кожна підтема розрахована на два тижні.

Тематичний блок 1 "Я – кмітливий покупець"

- 1–2 тиждень Знайомство з гривнею: банкноти і монети.
- 3–4 тиждень Що можна купити за гроші?
- 5–6 тиждень Скільки це коштує?
- 7–8 тиждень Складаємо список покупок разом.
Хочу! Хочу! Хочу!
- 9–10 тиждень Ідемо до магазину!
- 11–12 тиждень Що таке чек? Навіщо в магазині видають чек?

Тематичний блок 2 "Поради свинки Скарбнички"

- 13–14 тиждень Звідки в родині гроші?
- 15–16 тиждень На що родина витрачає гроші?

- 17–18 тиждень Що обрати: смаколик чи іграшку?
- 19–20 тиждень Знайомство зі свинкою Скарбничкою.
- 21–22 тиждень Як ми можемо допомагати один одному?
- 23–24 тиждень Як правильно позичати?

Тематичний блок 3 "Подорож гривні"

- 25–26 тиждень Ким ти станеш, коли виростеш?
- 27–28 тиждень Що зробити, щоб заробити?
- 29–30 тиждень Ідемо до банку!
- 31–32 тиждень Увага! Ризики!
- 33–34 тиждень Обережно! Шахраї!
- 35–36 тиждень Як гроші потрапляють до наших гаманців?

Як навчати дітей старшого дошкільного віку фінансовій грамотності?

Форми і методи організації освітньо-виховної роботи

Опанування знаннями, вміннями та поведінковими моделям відповідно до змісту програми дасть змогу дошкільнятам навчитись ухвалювати зважені фінансові рішення, що сприяють зростанню добробуту в сім'ї. Водночас варто докласти зусиль, щоб навчання дошкільнят фінансовій грамотності стало цікавим і захопливим процесом, для цього варто використовувати такі форми й методи організації освітньо-виховної роботи, які відповідають віковим особливостям дітей старшого дошкільного віку:

Ігрова діяльність – є провідною діяльністю дошкільнят, що дає змогу поєднувати елементи навчального процесу, здобуття первинного досвіду застосування та багаторазового повторення певних дій з метою їх закріплення, водночас робити це легко, невимушено та з радістю. Використовуйте різні типи ігор, такі як: дидактичні, щоб навчити дітей простим фінансовим термінам; ситуативні, що вчать правильному соціально-економічному поведінню в типових ситуаціях; ігри-стратегії, які розвивають уміння приймати рішення в складних ситуаціях. Завдяки іграм діти з легкістю зрозуміють фінансові поняття, отримують перший досвід та повправляються в різних ситуаціях, пов'язаних з фінансами, здобудуть перші знання про гроші.

Варто використовувати ігри, де діти можуть підраховувати гроші, робити покупки (ролеві ігри) або використовувати іграшкові гроші для вивчення понять про купівлю та продаж, що допоможе їм зрозуміти різні аспекти фінансів. Рольові ігри дають можливість дітям по черзі побути продавцями, покупцями, банкірами або підприємцями, отримати свою першу зарплатню та навіть скласти свій перший сімейний бюджет.

Казки та оповідання містять багато корисної інформації про правила поведінки з грошима, а також ризики, пов'язані з недбалим використанням грошей та майна, приклади шахрайства, а також мають високий морально-виховний потенціал для розвитку в дітей таких якостей, як працелюбність, наполегливість, підприємливість, повага, співчуття тощо. Казки дають можливість поговорити про теми, пов'язані з грошима, простою і зрозумілою для дітей мовою та досягти глибшого розуміння наслідків рішень, які ми приймаємо, в невимушеній атмосфері.

Започаткування власної скарбнички допоможе дитині не тільки засвоїти поняття, пов'язані із заощадженнями, а й отримати перший власний досвід та корисну фінансову звичку на все життя. Відомо, що люди, які мають досвід використання фінансових продуктів та послуг, мають вищий рівень фінансової грамотності, тобто впевненіше почувають себе в питаннях, пов'язаних із фінансами.

Заняття з фінансової грамотності на обрану тему або інтегрування елементів фінансової грамотності в інші теми, наприклад, коли діти вчаться рахувати або писати цифри, можна запропонувати їм рахувати банкноти та монети, порахувати решту, а ще можна створити з ними власну монету, а на пізніших етапах – банкноту, гаманець та скарбничку.

Екскурсії до магазину, банку, зустрічі з банківськими працівниками – це дієвий спосіб познайомити дітей з реальними ситуаціями, коли стане в пригоді фінансова грамотність. Після ознайомчих занять та ролевих ігор діти під наглядом вихователя зможуть отримати власний практичний фінансовий досвід, дізнатися, як купують і продають товари, як працює банк, як

заощаджують та переказують на благодійність дорослі та навіть поставити запитання фахівцю.

Важливе значення має залучення дітей **до господарчо-побутової діяльності** в умовах сім'ї та освітнього закладу, тобто дитина може почати практикувати бережливе ставлення до іграшок та іншого майна в садочку, заощаджувати воду і світло, закривати двері в холодну пору, щоб зберегти тепло, тощо.

Формування фінансової грамотності старшого дошкільника органічно пов'язується з формуванням **соціальної компетентності**, що включає такі навички соціальної поведінки, як свідоме ставлення до себе як до рівної з іншими людьми особистості,

інтерес до людей та спілкування з ними, готовність до сприйняття соціального досвіду, співпереживання, співчуття, бажання робити добрі справи. Важливо навчити дітей відповідально (бережливо) ставитись до природного оточення, цінувати і захищати як матеріальні, так і нематеріальні цінності й ресурси.

Велику роль у розвитку фінансової грамотності відіграє родина, роль вихователя – залучити членів родини та розповісти їм, як саме вони можуть допомогти дітям стати фінансово грамотними.

* USAID (2021), [Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні](#) / Проект USAID "Трансформація фінансового сектору",

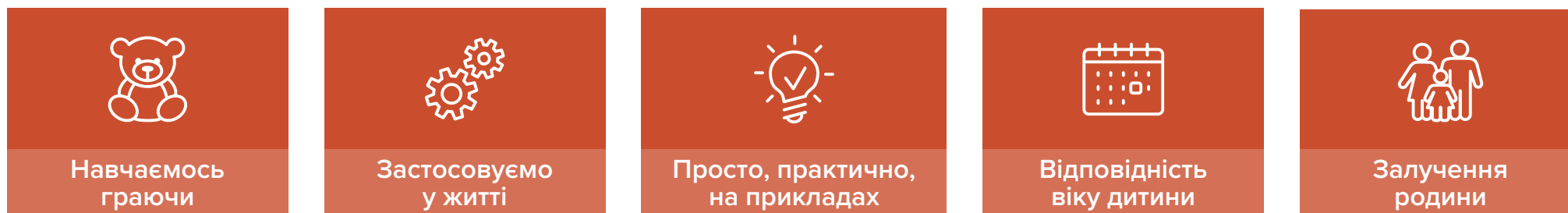
** НБУ (2023), [Опитування з фінансової грамотності серед підлітків 11–18 років в Україні](#).

Роль родини в розвитку фінансової грамотності дитини старшого дошкільного віку

Запит на підвищення фінансової грамотності в суспільстві високий. 63% українців хотіли б дізнатися, як краще розпоряджатися своїми фінансами, а 79% – щоб їхні діти навчалися фінансової грамотності в школі*. Діти також підтримують подібне навчання. Згідно з опитуванням, яке Національний банк України провів навесні 2023 року серед підлітків 11–18 років, 86% із них вважають, що говорити про гроші в школі потрібно, а розпочинати навчання з фінансової грамотності пропонують ще в дитячому садочку**.

Згідно з вищезазначеним дослідженням* в сім'ях теми грошей уникають, часто розмови з дітьми про гроші для багатьох батьків – це незручна або закрита тема. Дорослі або бояться, що виростять закоренілих матеріалістів, або просто соромляться говорити відверто. Наводимо деякі **рекомендації**, як батькам допомогти розвинути в дітей фінансову грамотність:

1. створіть атмосферу довіри та взаєморозуміння, коли дитина може вільно ділитися своїми думками та запитаннями про гроші;
2. говоріть про гроші відверто та просто, уникайте складних слів та термінів;
3. розкажіть дітям про те, як ви заробляєте гроші на своїй роботі, про свою професію і чому ви її обрали;
4. розкажіть дитині про сімейний бюджет і основні витрати, на які витрачає гроші ваша родина;
5. допоможіть дітям навчитися розрізняти потреби та бажання;
6. давайте дитині час від часу невеликі суми у власне користування (кишенькові гроші або гроші в подарунок на свята). Поцікавтесь, як вона планує їх витратити та підкажіть, як можна зробити це вигідніше;
7. під час візиту до магазину дозвольте дитині самій розрахуватися за придбаний товар (смаколик, іграшку), порахувати решту (якщо вона в межах 10 гривень або за допомогою дорослих, якщо сума більша) та отримати чек;
8. допоможіть дитині зробити власну скарбничку та поділіться своїм досвідом заощаджень. Розкажіть, як заощаджувати електроенергію, воду та тепло вдома;
9. допоможіть дитині поставити власну фінансову ціль, на яку вона буде заощаджувати. Підтримуйте її в цьому, нагадуйте про неї час від часу та цікавтесь прогресом;
10. залучайте дитину до різних сімейних, виховних або громадських справ відповідно до її віку, де вона може набути досвіду взаємодії з грошима;
11. підтримуйте благодійність та заохочуйте бажання дитини допомагати іншим та брати участь у благодійних акціях;
12. станьте прикладом для своєї дитини. Практикуйте корисні фінансові звички, як ходити до магазину зі списком, ведення сімейного бюджету та ощадливий спосіб життя;
13. вчіться разом: переглядайте відео, читайте книжки або говоріть про різні ситуації, де важливо розуміти фінансові аспекти. Наголошуйте на важливості фінансових знань, які допоможуть їм досягти успіху в майбутньому. Підтримуйте інтерес дитини до теми фінансів.

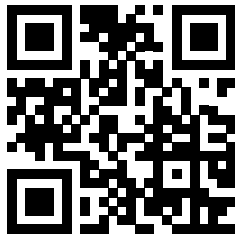
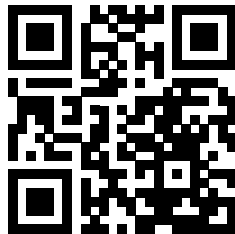
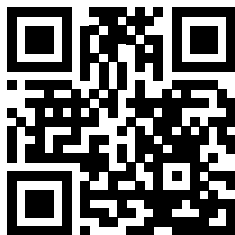
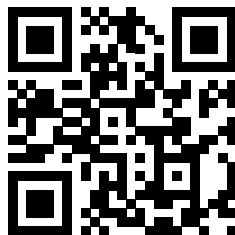

Діаграма 3. Ключові засади парціальної програми з розвитку фінансової грамотності та формування фінансових компетентностей у дітей старшого дошкільного віку "Мої перші гроші"

Додатки

Додаток 1. Перелік електронних матеріалів для дошкільнят від Національного банку України

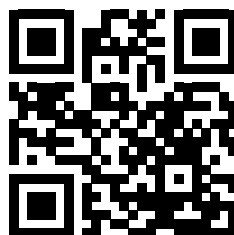
Робочий зошит-розмальовка		Дидактичний матеріал для друку	
Свинка Скарбничка.		Банкноти та монети України.	
Відео			
Відеоурок "Перше знайомство з українською гривнею".		Майстер-клас "Перші заощадження. Свинка Скарбничка".	

<p>Майстер-клас "Перші гроші. Банкнота і монета".</p>		<p>Відеоурок "Перший бюджет: витрати, доходи і заощадження".</p>	
<p>Відео "Наша гривня".</p>		<p>Онлайн-садочок Нумо. Ощадливе споживання та заощадження.</p>	
<p>Онлайн-садочок Нумо. Усе про гроші, готівкову та безготівкову гривню та різні способи оплати.</p>			
<p>Майстер-класи</p>			
<p>Власні монети із солоного тіста.</p>		<p>Власна монета.</p>	

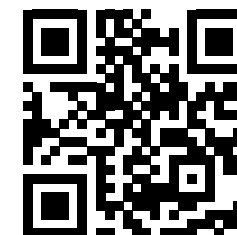
<p>Гаманець у техніці оригамі.</p>		<p>Власна банкнота за 10 кроків.</p>	
<p>Вистава "Подорож гривні"</p>			
<p>Сценарій вистави.</p>		<p>Майстер-клас "Будівля Національного банку України".</p>	
<p>Майстер-клас "Інкасаторська машина".</p>		<p>Маски для героїв вистави.</p>	
<p>Приклад постановки вистави.</p>		<p>Майстер-клас "Відділення банку".</p>	

Ігри

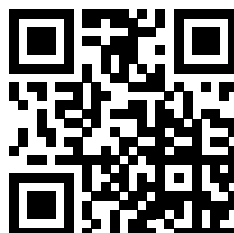
[Розмальовка "Будівля НБУ".](#)

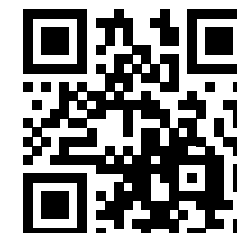
[Пазл "Монета 5 гривень".](#)

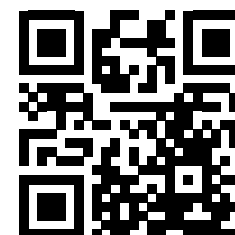
[Пазл "Власна банкнота".](#)

[Пазл "Пригоди дітлахів у часі. Історія грошей".](#)

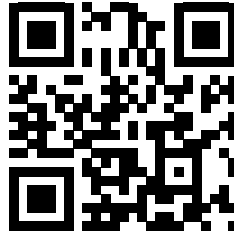

[Пазл "Свинка Скарбничка".](#)

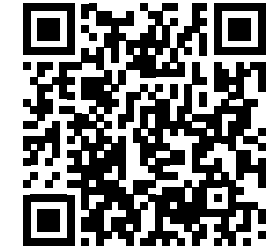

Казка про благодійність

[Казка "Чарівний кущ калини".](#)

[Збірка казок з платіжної безпеки](#)

Більше матеріалів – на сайті Центру фінансових знань "[ТАЛАН](#)" від Національного банку України.

Його мета – формування й розвиток в Україні спільноти педагогів-менторів із фінансової грамотності.

Талан – Ваш центр фінансової освіти

Додаток 2. Словничок основних понять з фінансової грамотності для дітей старшого дошкільного віку

- 1. Бажання** – це те, що б нам хотілося мати, робити або досягти. Наприклад, якщо ви хочете нову іграшку або піти на прогулянку до парку, це ваше бажання. Кожен має свої власні бажання. Бажання можуть бути різними, наприклад, з'їсти смачний пиріг або сходити з друзями на прогулянку. Бажань у людини може бути дуже багато і вони можуть швидко змінювати одне одного.
- 2. Банк** – це місце, де люди можуть зберігати свої гроші. Банки надають людям різні фінансові послуги, наприклад, допомагають здійснювати платежі та перекази, а також заощаджувати. В банку можна взяти в позику гроші, потрібні для купівлі великих речей, наприклад, будинку або автомобіля. Також у банк можна віддати свої заощадження та цінності на зберігання.
- 3. Банкнота** – це паперові гроші. Кожна банкнота має свою визначену вартість, зазначену на ній. На банкноті зазвичай зображені різні символи, наприклад, відомі люди, пам'ятки або символи країни, яка її випустила. Банкноти використовуються разом із монетами для покупок в магазинах чи оплати рахунків. Банкноти і монети називають готівкою.
- 4. Безкорисливий** – це коли люди роблять добрі справи або допомагають іншим людям, не очікуючи винагороди у відповідь. Наприклад, коли ви даруєте свою улюблену іграшку другу, щоб йому було веселіше, ви робите це лише тому, що хочете зробити його щасливим і не чекаєте, що

він поверне вам її або дасть якусь іншу винагороду за свій вчинок. Люди займаються благодійністю безкорисливо, оскільки їм просто хочеться допомогти тим, кому така допомога потрібна.

- 5. Благодійність** – це коли люди допомагають іншим, тим, хто цього потребує, не очікуючи у відповідь подяки, тобто безкорисливо. Наприклад, якщо ви маєте багато іграшок, а ваш друг має дуже мало, ви можете поділитися своїми іграшками з ним. Благодійність – це також надавати їжу, одяг, притулок або гроші людям, які цього потребують.

Благодійник – це людина, яка робить добрі справи та допомагає іншим. Благодійники можуть допомагати різними способами: вони можуть дарувати гроші або речі, які іншим людям дуже потрібні. Наприклад, благодійник може пожертвувати гроші на ліки для хворої людини або на їжу для тих, хто голодний. Також благодійник може допомагати тваринам, які потребують притулку та догляду.

- 6. Борг** – це гроші чи речі, отримані від іншої людини чи установи в користування на певний час. Важливо розуміти, що борг потрібно повернути у визначений строк. Якщо не повернути борг вчасно, до вас може бути застосований штраф.
- 7. Бюджет** – це план того, скільки грошей у вас є і на що їх можна витратити. Наприклад, якщо у вас є 10 гривень і ви хочете купити сік за 3 гривні та цукерки за 2 гривні, то це буде ваш

бюджет на цей день – 5 гривень. Бюджет допомагає керувати грошима та робити розумний вибір щодо витрат та покупок.

8. **Витрачати гроші** – означає використовувати гроші, щоб придбати різні речі або послуги. Коли ви витрачаєте гроші, ви обмінюєте їх на щось, що вам потрібно, або те, що вам подобається. Наприклад, ви можете витратити гроші на покупку іграшки, книжки, солодощів чи будь-яких інших речей, які вам подобаються. Важливо пам'ятати, що витрачати гроші потрібно розумно, обираючи тільки ті речі, які вам справді потрібні або які приносять вам радість. Відповідно, коли люди витрачають гроші, виникають **витрати**. Витрати потрібно робити розумно і дбайливо, щоб не витрачати всі гроші одразу і мати достатньо для того, щоб забезпечити собі те, що дійсно потрібно. Витрати можуть бути різними, а саме обов'язковими, необов'язковими та непередбачуваними.
9. **Витрати необов'язкові** – це витрати для задоволення бажань. Люди роблять їх на речі, які не є обов'язковими для свого життя або здоров'я, але які можуть приносити задоволення чи радість. Наприклад, купівля нової іграшки або смаколиків.
10. **Витрати непередбачувані** – це витрати, які виникають через несподівані ситуації або події. Наприклад, може зламатися щось у будинку або потрібно купити ліки для лікування хвороби. Ці витрати можуть виникнути в будь-який момент і не завжди можна їх передбачити. Тому важливо мати заощаджені гроші на випадок непередбачуваних витрат, щоб бути готовими до будь-яких ситуацій.
11. **Витрати обов'язкові** – це витрати, які потрібно зробити, оскільки вони є необхідними для життя або здоров'я. Ці

витрати включають речі, без яких ми не можемо обійтися, тобто наші потреби. Наприклад, витрати на їжу – це обов'язкові витрати, оскільки нам потрібно їсти, щоб мати сили і зберегти здоров'я. Також до цих витрат належать оплата комунальних послуг, які допомагають нам мати тепло і світло вдома, а також послуг зв'язку (телефон та інтернет).

12. **Волонтерство** – це коли люди виконують певну роботу або надають послуги, щоб допомогти іншим, без оплати. Наприклад, деякі люди проводять безкоштовне навчання або допомагають Збройним Силам України, готують їсти чи плетуть маскувальні сітки. Інші можуть допомагати прибирати парки або вулиці від сміття чи допомагають безпритульним тваринам. Волонтерство – це важливий спосіб допомогти іншим і зробити внесок у розвиток своєї громади без будь-якої очікуваної винагороди.
13. **Втрата** – це коли ви втрачаєте щось, що для вас важливе або цінне, і не можете його знайти чи відновити. Наприклад, якщо ви загубили свою улюблену іграшку і не можете знайти її. Також втратою може бути, коли ви придбали іграшку, а вона виявилася нецікавою, тоді це втрата грошей. Якщо ви дуже довго приймаєте рішення, то втрачаєте час і можливості. Втрата може призвести до суму і розчарування, але з кожної втрати варто робити висновки та вчитися на майбутнє.
14. **Гривня** – це назва грошей в Україні. Слово гривня походить від прикраси, яку носили на шиї (гриві) в давнину. Одна гривня складається зі 100 копійок. Є гривні паперові (банкноти) і металеві (монети). Гривні мають різну вартість, це означає, що ви можете купити за них різну кількість товарів. Паперові гривні мають різний колір, а ще на них є портрети відомих українців. Монети гривні бувають

золотисті та срібні, а також різної форми, здебільшого круглі. (Більше про гривні в робочому зошиті-розмальовці "Свинка Скарбничка").

15. **Гроші** – це спеціальні предмети, за допомогою яких люди купують різні речі та послуги. Наприклад, за допомогою грошей можна купити іграшку, книжку або смаколик у магазині. Гроші можуть бути паперові (банкноти) або металеві (монети). На грошах може бути зображення різних людей, пам'яток або символів країни, яка випустила гроші. Люди отримують гроші за свою працю. Гроші можна витратити, заощаджувати та передавати на благодійність. У різних країнах різні гроші. В Україні гроші називаються гривня.
16. **Дешевий** – це коли щось коштує невелику кількість грошей. Наприклад, якщо ви купуєте іграшку і ця іграшка коштує лише кілька гривень, можна сказати, що вона дешева. Це також означає, що вона не дорога.
17. **Ділитися** – це коли ви даєте частину чогось свого іншим людям, щоб вони також могли скористатися цим. Наприклад, якщо у вас є іграшка, якою ви граєте, і ваш друг хоче також погратися нею, ви можете поділитися з ним іграшкою. Це означає, що ви даєте йому можливість також відчувати радість від гри. Коли ми ділимося, ми показуємо доброту, щедрість та здатність робити інших щасливими.
18. **Дорогий** – це коли щось коштує багато грошей. Якщо річ дорога, вона може бути недосяжною для нас у даний момент. Щоб купити щось дороге, потрібно відкладати гроші (заощаджувати).
19. **Доходи** – це гроші, які люди отримують за свою працю чи інші досягнення. Наприклад, коли дорослі працюють, вони отримують зарплатню. Студенти отримують стипендію,

а пенсіонери – пенсію. Також до доходів можна віднести гроші, які отримують у дарунок на день народження чи свято, або гроші, які отримуємо як допомогу від родичів. Доходи можуть бути різними – великими або малими. Загалом не так важливо, який у вас дохід, важливі дві речі: він має бути чесно зароблений, ви вмієте грамотно ним розпоряджатися.

20. **Заощадження** – гроші, які ви не витратили, а зберегли. Наприклад, якщо у вас є 10 гривень, а ви витрачаєте лише 5 гривень на сік і цукерки, то ви заощадили 5 гривень. Ви можете використати їх у майбутньому, коли вам буде щось потрібно / щоб зібрати гроші на велику покупку. Отже, заощадження допомагають вам втілювати мрії.
21. **Заощаджувати (або зберігати гроші)** – означає відкладати гроші на майбутнє. Важливо тримати гроші в безпечному місці, щоб вони не загубилися і не пошкодились. Зберігати гроші – це важлива навичка, щоб мати кошти на потрібні речі або послуги.
22. **Заробітна плата** – це гроші, які людина отримує за свою роботу або послуги, які вона надає. Наприклад, коли дорослі працюють у магазині, на фабриці, в офісі або в будь-якій іншій сфері, їм платять певну суму грошей за їхню працю. Ці гроші, які вони отримують, називаються заробітною платою. Заробітна плата може залежати від багатьох різних речей, таких як кількість годин, які людина працює, або вид роботи, яку вона виконує. Заробітна плата допомагає людям мати гроші для своїх потреб і розвитку.
23. **Купувати** – це обмінювати гроші на різні речі чи послуги, які вам потрібні або які ви хочете. Наприклад, коли ви йдете до магазину і обираєте собі морозиво чи книгу, а потім платите за цю річ, ви купуєте її.

- 24. Магазин** – це місце, де можна придбати різні товари, наприклад, іграшки, книжки, олівці, фарби, а також продукти харчування, такі як фрукти, солодощі, сік та інше. У магазині є різні відділи, де товари розміщені за категоріями, щоб покупці могли легко знайти потрібне. В магазині є каси, де можна розрахуватися за покупки. Люди, які працюють в магазині, називаються продавцями, а ті, хто приходять до магазину за товарами – покупцями.
- 25. Монета** – це металеві гроші, які мають невеликий розмір та зазвичай круглу форму. З одного боку монети розміщено портрет чи інше зображення, а з іншого – зазначено вартість монети. Монети, як і банкноти, використовують для купівлі товарів та послуг. Банкноти і монети називають готівкою.
- 26. Національний банк України** – це місце, де народжуються українські гроші – гривні. Національний банк також контролює, щоб банки в Україні працювали належним чином та надавали якісні фінансові послуги.
- 27. Непередбачувана ситуація** – це подія або обставина, яку люди не змогли передбачити або не очікували. Це може бути щось, що відбувається несподівано і змінює ваші плани. Наприклад, якщо раптово починається сильний дощ, коли ви планували піти гуляти до парку, це є непередбачуваною ситуацією. Іноді непередбачувані ситуації можуть бути хорошими, наприклад, якщо ви отримуєте несподіваний подарунок, а іноді вони можуть бути викликом, наприклад, якщо ви забули взяти з собою парасольку в день, коли погода погіршилася. Непередбачувані ситуації можуть вимагати непередбачуваних витрат, наприклад, купити парасольку, щоб не змокнути, хоча ви не планували цю покупку. Важливо вміти адаптуватися пристосовуватися до непередбачуваних ситуацій і шукати способи вирішити
- їх. На випадок непередбачуваних витрат варто мати заощадження.
- 28. Оплачувати (див. Купувати)** – це коли люди використовують гроші, щоб заплатити за щось, що вони отримали або використали. Наприклад, коли ви йдете до магазину і купуєте смачну піцу, ви сплачуєте за неї, передаючи гроші працівнику магазину або використовуючи платіжну картку. Також, коли ви їдете на автобусі або отримуєте послуги лікаря, ви також оплачуєте за ці послуги, використовуючи гроші.
- 29. Ощадливість** – це коли люди дбайливо ставляться до грошей та не витрачають їх усі одразу. Ощадливість допомагає людям робити розумний вибір, купуючи товари, та не витратити всі гроші одразу, таким чином можна зберегти більше грошей для майбутніх покупок або несподіваних ситуацій. Ощадливість також означає, що люди розумно використовують свої ресурси, такі як час та сили, а також природні ресурси, такі як вода та електрична енергія, і не витрачають їх марно.
- 30. Пенсія** – це гроші, які людина отримує, коли вона досягла певного (пенсійного) віку або втратила працездатність. Пенсія – це вид соціальної допомоги, здебільшого від держави, яка надається людям, щоб допомогти їм забезпечити собі гідне життя, коли вони вже не можуть працювати.
- 31. Платіжна картка** – це спеціальна пластикова карта, на якій можна зберігати гроші. Картка видається банком, з її допомогою люди можуть робити покупки в магазинах або онлайн, а також знімати гроші з банкоматів. Це дуже зручно, оскільки не потрібно носити з собою усі гроші. Платіжну картку треба берегти так само як гаманець.

Дитина може мати дитячу платіжну картку з 6 років (більше про таку картку можна дізнатися [тут](#)).

- 32. Позичати** – це брати на певний час у користування в іншої людини її речі або гроші, а потім повернути їх назад. Наприклад, коли ви позичаєте своїй подрузі свою улюблену іграшку, ви даєте їй можливість гратися нею, але потім вона повертає вам вашу іграшку. Так само, коли дорослі потребують гроші для покупки чогось важливого, вони можуть позичити їх у банку чи у своїх друзів і обіцяють повернути ці гроші в майбутньому.
- 33. Послуга** – це допомога чи дія, яку одна людина може зробити для іншої. Наприклад, коли ви йдете до перукаря, перукар надає послугу зі стрижки волосся. Поштова служба доставляє листи та посилки. Послуги можуть бути різні – від прибирання в будинку до ремонту автомобіля або медичної допомоги в лікарні. Люди користуються послугами, щоб отримати допомогу або виконати певні завдання, які їм потрібні.
- 34. Потреба** – це те, що нам дійсно потрібно для того, щоб жити і бути здоровими та щасливими. Наприклад, людям потрібна їжа, щоб мати сили для росту та гарного самопочуття. Людям також потрібен одяг, щоб зігрітися взимку та захистити шкіру від сонця влітку. Одна з важливих потреб – це потреба у воді, яка потрібна, щоб пити та митися, щоб залишатися чистими та здоровими. Також у дітей є потреба в любові, увазі та турботі від батьків і дорослих, щоб почувати себе в безпеці та захищеними. Отже, потреби – це речі, які дійсно необхідні для нашого життя і щастя. (Деякі потреби спільні для всіх дітей та важливі для існування усього людства, відомі як [Конвенція прав дитини](#), та цілі сталого розвитку ООН. [Більше за посиланням](#)).

35. Праця – це діяльність людей для виконання певних завдань або створення чогось корисного. Це може бути будь-що – від прибирання кімнати до малювання картини або навіть будівництва будинку. Праця може бути різноманітною, спрямована на досягнення різних цілей. Наприклад, коли батьки готують їжу, вони працюють, щоб приготувати їжу для себе та своєї родини, щоб усім було смачно і всі були здорові. Дорослі люди працюють та створюють цінність для інших людей, так вони отримують за свою працю гроші, заробітну плату. Праця не тільки допомагає людям розвиватися, вона вчить чомусь новому, допомагає зробити світ кращим, а також створювати щось нове і заробляти гроші.

36. Професія – це діяльність, яку людина вчиться робити дуже добре і робить її на постійній основі. Коли людина обирає собі професію, вона вчиться і набуває навичок у певній області знань або діяльності. Наприклад, лікар, вчитель, водій або військовий – це професії. Люди обирають професії залежно від своїх вподобань, здібностей та того, як вони хочуть допомагати іншим або впливати на світ. Можна працювати з людьми, технікою, створювати нові речі або ідеї. Коли людина розуміє, яку професію вона хоче обрати, вона вчиться і розвивається в цій сфері, щоб стати справжнім професіоналом. Професія дає змогу людям отримувати гроші за свою працю, а також відчувати себе корисними і важливими членами суспільства.

37. Реклама – це спеціальні повідомлення або ролики, які люди створюють, щоб розповісти іншим про свої продукти, послуги або події. Ви можете зустріти рекламу на телебаченні, в інтернеті, на білбордах, у журналах або на радіо. Мета реклами – привернути увагу людей і

зробити так, щоб вони купили або скористалися тим, що рекламується. Наприклад, у рекламі можуть розповідати про нову іграшку, яка дуже цікава та весела, і запропонувати дітям попросити батьків купити її. Реклама може бути дуже креативною та цікавою, але важливо розуміти, що іноді вона може намагатися змусити людей купити щось, чого вони насправді не потребують. Тому важливо думати і вибирати тільки те, що вам справді подобається і потрібно.

- 38. Ризик** – це можливість того, що може трапитися щось неприємне або небажане. Коли люди роблять щось, що може мати певні невідомі або непевні наслідки, вони беруть на себе ризик. Наприклад, коли діти грають у футбол, м'яч може боляче вдарити. Це ризик, пов'язаний з грою у футбол. Якщо поїхати на велосипеді на незнайому відстань, є ризик заблукати. Коли йдеться про гроші, є ризик натрапити на шахраїв. Важливо розуміти ризик і брати його до уваги під час ухвалення рішень.
- 39. Скарбничка** – це спеціальний контейнер або коробка для збереження грошей. Це може бути невелика коробка або банка, куди можна покласти монети та банкноти. Коли ви кладете гроші у скарбничку, вони залишаються там, поки ви не вирішили їх використати. Коли скарбничка заповниться, її можна відкрити і побачити, скільки грошей ви зібрали, і вирішити, що робити з цими грошима. Наприклад, витратити їх на щось, чого ви хочете, або заощадити на майбутнє. Отже, скарбничка допомагає керувати грошима та вчить бути ощадливими.
- 40. Стипендія** – це гроші (фінансова підтримка), які отримують учні або студенти за відмінні успіхи в навчанні. Стипендію можуть також отримувати науковці або дослідники для проведення досліджень чи наукових проектів. Стипендію

видають, щоб підтримати та заохотити людей у їхніх навчальних чи наукових зусиллях.

- 41. Товар** – це те, що можна купити або обміняти за гроші, наприклад, іграшка, книжка, одяг, їжа. Коли ви йдете до магазину, ви бачите багато різних товарів на полицях. Іноді товар може бути маленьким, як олівець, а іноді великим, як велосипед. Товари приносять людям радість і користь. Обирайте ті товари, які найкраще відповідають вашим потребам.
- 42. Фінансова послуга** – це послуга, яка стосується грошей. Наприклад, платіж, переказ або обмін валюти. Такі послуги зазвичай надають банки. Фінансові послуги допомагають людям керувати своїми грошима, робити платежі та заощаджувати.
- 43. Ціна** – це кількість грошей, яку потрібно заплатити, щоб отримати товар або послугу. Наприклад, якщо ви хочете купити іграшку, її ціна буде показувати, скільки грошей вам потрібно заплатити, щоб ця іграшка стала вашою. Також, якщо ви підете в кіно або купите морозиво, вам потрібно буде заплатити певну ціну за них. Ціна допомагає зрозуміти, скільки коштує річ або послуга, і вирішити, чи можемо ми собі її дозволити.
- 44. Цінник** – це спеціальна бірка або картка, яка містить інформацію про ціну товару або послуги. Зазвичай цінник розміщується поруч з товаром у магазинах або на ринках. Він показує, скільки грошей потрібно заплатити за цей товар.
- 45. Цінність** – це щось важливе, корисне або цікаве для людей. Наприклад, якщо у вас є улюблена іграшка, вона може мати велику цінність для вас, оскільки вона дарує

вам радість і ви любите з нею гратися. Цінність може бути різною для різних людей. Наприклад, одні люди цінують жити біля природи і їм важливо мати можливість дихати чистим повітрям та прогулюватися в парку чи лісі, а інші полюбляють великі міста та жити в хмарочосах. Є матеріальні цінності, які пов'язані з володінням майном, такі як власне житло або гроші. Також є нематеріальні цінності, такі як здоров'я, дружба, любов, повага, свобода, честь, гідність. Цінності допомагають зрозуміти, що важливо для нас у житті.

46. **Чек** – це особливий документ, який люди отримують у магазині після того, як вони щось купили. На чеку зазвичай є перелік товарів або послуг, які ви купили, і їх ціни. Також на чеку може бути сума грошей, яку ви заплатили за свої покупки, і дата, коли ці покупки були зроблені. Чек потрібно зберігати, щоб мати доказ про свої покупки, або для того, щоб повернути товар у разі необхідності.
47. **Шахрай** – це людина, яка намагається оманливим шляхом відібрати в інших їх гроші або цінні речі. Шахраї можуть виглядати дуже добре і привабливо, але насправді їхні наміри нечесні. Шахрай може намагатися використати вашу доброту або недосвідченість, щоб заволодіти вашими речами або грошима. Важливо пам'ятати, якщо щось здається вам дивним або підозрілим, краще попросити пораду в дорослих, щоб не потрапити на гачок до шахраїв.
48. **Шахрайство** – це коли людина намагається обдурити або хитрощами відібрати в інших їхні гроші або цінні речі.

Наприклад, якщо хтось намагається продати вам щось за дуже велику ціну, а це насправді коштує набагато менше, це може бути шахрайство. Важливо розуміти, що шахраї можуть прикидатися будь-ким (працівником банку, поліції тощо) та використовувати різні хитрощі та оману, тому важливо бути обережними та не піддаватися на їхні дії.

49. **Штраф** – це покарання за порушення правил або законів. Коли ви робите щось неправильно або порушуєте правила, на вас може бути накладено штраф. Наприклад, якщо ви порушуєте правила дорожнього руху, може бути виписаний штраф у формі грошової суми, яку потрібно оплатити. Штрафи можуть бути також за інші порушення, такі як неоплачені вчасно рахунки або неповернення вчасно боргу. Ідея штрафу полягає в тому, щоб навчити дотримуватися правил і законів та нести відповідальність за власні дії.
50. **Підприємець** – це людина, яка вміє робити різні речі, щоб зробити світ навколо кращим і водночас заробити гроші. Наприклад, може бути підприємцем той, хто відкриває магазин, де можна купити різні речі, або ресторан, де можна смачно поїсти. Іноді підприємці вигадують нові речі, які люди ще не мали, і це допомагає їм отримати доходи і, можливо, навіть змінити світ навколо нас. Людину, яка є винахідливою та кмітливою, називають **підприємливою**. Підприємливі люди можуть вигадати цікаві ідеї та знайти нові шляхи для досягнення своїх цілей.

Список використаних і рекомендованих джерел

1. Альона Пуляева. Вмію рахувати гроші. – Харків: Ранок, 2019. – 16 с.
2. Анна Гресь. Фінансова грамотність для дітей. 5–7 років. Перший крок до мільйона. – Київ: Основа, 2024. – 48 с.
3. [Базовий компонент дошкільної освіти України \(2021\).](#)
4. Біденко С. Як розповісти дітям про гроші: 100 домашніх ігор і практик для розвитку фінансової грамотності дітей від 2 до 16 років. – Харків: Основа, 2016. – 124 с. (Бізнес-школа "Дітки-Монетки").
5. [Воронов, В.А., Гавриш, Н.В., Канішевська, Л.В., Піроженко, Т.О., Рейпольська, О.Д., Сисоєва, С.О. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. НАПН України. – Київ, 2020.](#)
6. Дженніфер Мур-Маллінос. Гроші не ростуть на дереві. – Харків: Кенгуру, 2018. – 32 с.
7. [Дослідження рівня фінансової грамотності українців.](#)
8. [Закон України "Про освіту" від 05.09.2017.](#)
9. [Закон України "Про дошкільну освіту" від 11.07.2001.](#)
10. [Рамка фінансових компетентностей дітей та молоді України \(до 18 років\).](#)
11. ["Талан" – центр фінансових знань Національного банку України.](#)
12. Курінний Я. Первинна економічна соціалізація дітей 5-6 років у дошкільних навчальних закладах. Автореф. дис. канд. пед. наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Слов'янськ, 2017. – 21 с.
13. Левчук О.В. – Формування економічної свідомості дітей дошкільного віку. – Костопіль, 2019. – 92 с.
14. Лібер Рон. Як говорити з дітьми про гроші. – К.: Наш Формат, 2019. – 192 с.
15. Наказ МОН України від 22.01.2016 № 46 "Щодо впровадження основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку".
16. Низковська О. Соціально-економічній освіті - новий підхід // Дошкільне виховання, 2016. – № 3.
17. Остапів Любомир. Малюк та бюджет. Як українським батькам виховувати фінансово успішних дітей. – Київ: Yakaboo Publishing, 2020. – 224 с.
18. Сазонова А. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників в ігровій діяльності. Автореф. дис. канд. пед. наук зі спеціальності 13.00.08 - дошкільна педагогіка. – Одеса, 2007. – 20 с.

19. Сазонова Т. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку // Вихователь-методист дошкільного закладу, 2009. – № 4. – С. 49-54.
20. Соціальне становлення особистості дошкільника: соціальна досвідченість та економічна обізнаність: монографія. – Слов'янськ, 2019. – 319 с.
21. Сулімова С., Сокиринська Н. Соціально-фінансова освіта: успішний досвід // Дошкільне виховання, 2016. – № 4.
22. Українська народна казка "Зароблені гроші"
23. Чат GPT або інший ШІ, який допоможе згенерувати сюжет для казки або тематичного оповідання або підкаже, як пояснити складне фінансове поняття простою мовою, зрозумілою дитині.
24. Черешнюк О., Артоуз О., Кирган В. Економіка для дошкільників // Вихователь-методист дошкільного закладу, 2016. – № 3.